

**УНИВЕРЗИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ" - БИТОЛА
ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И УГОСТИТЕЛСТВО - ОХРИД**

**ЗБОРНИК НА
ТРУДОВИ**

**Охрид,
2001-2002**

Универзитет "Св. Климент Охридски" - Битола
Факултет за туризам и угостителство - Охрид

Издавач:

Факултет за туризам и угостителство - Охрид

Главен и одговорен уредник:

Проф. Д-р Лилјана Баткоска

Редакциски одбор:

Проф. Д-р Лилјана Баткоска

Проф. Д-р Софронија Миладиновски

Проф. Д-р Лидија Симонческа

Лектура и коректура:

Обезбедува авторот

Компјутерска обработка:

Игор Башчанџиев

Печати: Печатница "Идеја Комерц" - Охрид

СIP-Каталогизација во публикација: Народна и Универзитетска
библиотека "Св. Климент Охридски" - Скопје
Заведено под број:
ISBN 9989-871-08-X
Мултипликативни ефекти на развојот на туризмот: Зборник на
трудови: Факултет за туризам и угостителство - Охрид, 2002. - 357 стр.:
29,7 см

СОДРЖИНА

1. Проф. Д-р Лилјана Баткоска:
*МОТИВИРАЊЕ НА ВРАБОТЕНИТЕ
ВО ФУНКЦИЈА НА УСПЕШЕН ТУРИСТИЧКИ МЕНАЏМЕНТ*7
2. Проф. Д-р Софронија Миладиоски:
ЛОГИСТИЧКИ МАРКЕТИНГ ВО ФИЗИЧКАТА ДИСТРИБУЦИЈА17
3. Проф. Д-р Лилјана Баткоска, Проф. Д-р Науме Мариноски
*ЗАДОВОЛСТВОТО НА ПОТРОШУВАЧИТЕ ПОКАЗАТЕЛ
ЗА УСПЕШЕН МАРКЕТИНГ*25
4. Проф. Д-р Гордана Петровска-Речкоска
*ОСИГУРУВАЊЕ НА ПРЕВОЗНИКОТ ЗА ЕВЕНТУАЛНИ
ШТЕТИ НА СТОКАТА КОЈА СЕ ТРАНСПОРТИРА*33
5. Проф. Д-р Науме Мариноски
*АЛТЕРНАТИВНИ ФОРМИ НА ТУРИЗМОТ
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА*41
6. Проф. М-р Васил Мојсоски
*ПРИМЕНА НА МЕНАЏМЕНТОТ ЗА ПОТПОЛН КВАЛИТЕТ
(TQM) ВО МАЛНИ ОТВОРЕНИ ЕКОНОМИИ*47
7. Проф. Д-р Миладин Крстаноски
УГОСТИТЕЛСКИ ДЕПОЗИТ57
8. Д-р Бранко Бунташески
ЦЕЛИ, ПРИНЦИПИ И ПРОГРАМИ НА АНИМАЦИЈАТА71
9. Проф. Д-р Лидија Симонческа
*НЕКОИ ПОВАЖНИ ФАКТОРИ ЗА ДИЗАЈНИРАЊЕ
НА ОРГАНИЗАЦИСКАТА СТРУКТУРА*83
10. Проф. Д-р Деса Косаркоска
*СМЕТКОВОДСТВЕН ТРЕТМАН НА ДАНОКОТ
НА ДОДАДЕНА ВРЕДНОСТ (ДДВ)*95
11. Проф. Д-р Митре Аврамоски, Јован Аврамоски
ПЛАЌАЊЕ НА ТРУДОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА109
12. Проф. Д-р Никола Анкоски, М-р Марија Анкоска
*РАЗВОЈОТ НА МЕГУНАРОДНИОТ ТУРИЗАМ ВО СВЕТОТ
- СОСТОЈБА И ПЕРСПЕКТИВА-*119
13. Проф. Д-р Стојан Велкоски
*СТАТИСТИЧКО МЕРЕЊЕ НА ВЛИЈАНИЕТО НА
ОБРАЗОВАНИЕТО НА СТАПКАТА НА РАСТОТ
НА ТУРИЗМОТ ВО МАКЕДОНИЈА*129

14. Проф. Д-р Радослав Танески, М-р Зоран Стрезоски	
<i>ЛИСТА НА ЈАДЕЊА КАКО СРЕДСТВО ЗА ПОНУДА ВО УГОСТИТЕЛСТВОТО</i>137
15. Проф. Д-р Ристо Гогоски	
<i>ЕКОНОМСКИТЕ ЕФЕКТИ ОД ЕВРОТО ВРЗ ТУРИЗМОТ КАКО СТОПАНСКА ДЕЛНОСТ</i>141
16. Проф. Д-р Пере Аслимоски	
<i>ВОЕНАТА КРИЗА НА БАЛКАНОТ - ОПАСНОСТ ЗА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО</i>149
17. Доц. Д-р Јованка Биљаноска	
<i>ЦАРИНСКА ЗАШТИТА НА МАКЕДОСКОТО СТОПАНСТВО ВО ТРАНЗИЦИОНИОТ ПЕРИОД</i>157
18. Доц. Д-р Симона Мартиноска	
<i>КОНТРОЛА ВО РЕСТОРАНСКОТО РАБОТЕЊЕ</i>169
19. Доц. Д-р Габриела Ракичевиќ, Доц. Д-р Симона Мартиноска	
<i>УГОСТИТЕЛСКИ РАЗВОЈ НА ОХРИДСКИОТ РЕГИОН</i>177
20. Доц. Д-р Јованка Биљаноска, Асс. М-р Горан Петревски	
<i>УСЛУГИТЕ ВО НАДВОРЕШНАТА ТРГОВИЈА ВО МАКЕДОНИЈА</i>185
21. Виш. Пред. Вера Димзова	
<i>СПОРЕДБЕНА АНАЛИЗА НА ЛИЧНИТЕ ЗАМЕНКИ ВО РУСКИОТ И МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК</i>195
22. Виш. Пред. М-р Јагода Стрезовска	
<i>СТРАТЕГИИ ВО ИЗУЧУВАЊЕТО НА СТРАНСКИТЕ ЈАЗИЦИ</i>201
23. Асс. М-р Мирјана Секулоска	
<i>КАРАКТЕРИСТИКИ НА МЕТОДОЛОГИЈАТА НА ПРОТОТИП ЗА РАЗВОЈ НА ИНФОРМАЦИОНИ СИСТЕМИ</i>209
24. Асс. М-р Бранко Аслимоски	
<i>ЗНАЕЊЕТО КАКО КОНКУРЕНТСКА ПРЕДНОСТ НА ТУРИСТИЧКАТА ОРГАНИЗАЦИЈА</i>215
25. Асс. М-р Зоран Тунтев	
<i>СООБРАЌАЈНА ПОВРЗАНОСТ НА ОХРИДСКИОТ ТУРИСТИЧКИ РЕГИОН</i>223
26. Асс. М-р Горан Петревски	
<i>МАКРОЕКОНОМСКАТА СТАБИЛИЗАЦИЈА И ПОБАРУВАЧКАТА НА ПАРИ</i>231
27. Асс. М-р Цветко Андреески	
<i>УЧЕЊЕ НА ДАЛЕЧИНА. ЕДУКАЦИЈА И ПАТУВАЊЕ</i>241

28. **Асс. М-р Климе Попоски**
*УПРАВУВАЊЕ СО РЕЗЕРВИТЕ
НА ОСИГУРИТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ*247
29. **Помлад Асс. Ристо Речкоски**
*ОСВРТ НА НОВАТА ПРАВНА РЕГУЛАТИВА
ОД ОБЛАСТА НА ЛОКАЛНАТА САМОУПРАВА
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА*261
30. **Помлад Асс. Елена Цицкоска**
*ПОЗИТИВНИОТ ТРАНСФЕР ОД АНГЛИСКИОТ
ВРЗ ИЗУЧУВАЊЕТО НА ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК*271
31. **Помлад Асс. Вера Карацова**
*СТРАТЕГИСКО РАЗМИСЛУВАЊЕ И СТРАТЕГИСКИ
МЕНАџМЕНТ ВО НАСОКА НА
УНАПРЕДУВАЊЕ НА РАБОТАТА*279
32. **Помлад Асс. Татјана Димоска**
*РЕТРОСПЕКТИВА И СОСТОЈБА НА РАЗВОЈ
НА ТУРИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА*289
33. **Помлад Асс. Лариса Василеска**
*НЕКОИ АСПЕКТИ ЗА РАБОТАТА НА ММФ И
ПОСЕБЕН ОСВРТ НА РЕЛАЦИЈА
ММФ-Р. МАКЕДОНИЈА*299
34. **М-р Билјана Петреуска**
*ДОЛГОРОЧНА ПРОЕКЦИЈА НА ТУРИСТИЧКАТА
ПОБАРУВАЧКА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА*309
35. **М-р Зоран Стрезоски**
*МЕНАџМЕНТ СТРУКТУРАТА ВО ОХРИДСКИТЕ
ХОТЕЛСКО-УГОСТИТЕЛСКИ ПРЕТПРИЈАТИЈА
А.Д. ХОТЕЛИ МЕТРОПОЛ-БЕЛВИ И А.Д. ОХРИДТУРИСТ*319
36. **М-р Ranka Krivokarić**
*PROBLEMI OBUHVATANJA I ANALIZE TURISTIČKE
POTROŠNJE U CRNOJ GORI*327
37. **Мимоза Китаноска**
*УНАПРЕДУВАЊЕ НА ТЕХНОЛОШКИТЕ
ПРОЦЕСИ ВО УГОСТИТЕЛСТВОТО*339
38. **М-р Ranka Krivokarić**
*STATISTIČKA ANALIZA TURISTIČKOG PROMETA CRNE
GORE ZA PERIOD 1991-2001 GODINE*349

28. **Асс. М-р Климе Попоски**
*УПРАВУВАЊЕ СО РЕЗЕРВИТЕ
НА ОСИГУРИТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ*247
29. **Помлад Асс. Ристо Речкоски**
*ОСВРТ НА НОВАТА ПРАВНА РЕГУЛАТИВА
ОД ОБЛАСТА НА ЛОКАЛНАТА САМОУПРАВА
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА*261
30. **Помлад Асс. Елена Цицкоска**
*ПОЗИТИВНИОТ ТРАНСФЕР ОД АНГЛИСКИОТ
ВРЗ ИЗУЧУВАЊЕТО НА ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК*271
31. **Помлад Асс. Вера Карацова**
*СТРАТЕГИСКО РАЗМИСЛУВАЊЕ И СТРАТЕГИСКИ
МЕНАџМЕНТ ВО НАСОКА НА
УНАПРЕДУВАЊЕ НА РАБОТАТА*279
32. **Помлад Асс. Татјана Димоска**
*РЕТРОСПЕКТИВА И СОСТОЈБА НА РАЗВОЈ
НА ТУРИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА*289
33. **Помлад Асс. Лариса Василеска**
*НЕКОИ АСПЕКТИ ЗА РАБОТАТА НА ММФ И
ПОСЕБЕН ОСВРТ НА РЕЛАЦИЈА
ММФ-Р. МАКЕДОНИЈА*299
34. **М-р Билјана Петреуска**
*ДОЛГОРОЧНА ПРОЕКЦИЈА НА ТУРИСТИЧКАТА
ПОБАРУВАЧКА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА*309
35. **М-р Зоран Стрезоски**
*МЕНАџМЕНТ СТРУКТУРАТА ВО ОХРИДСКИТЕ
ХОТЕЛСКО-УГОСТИТЕЛСКИ ПРЕТПРИЈАТИЈА
А.Д. ХОТЕЛИ МЕТРОПОЛ-БЕЛВИ И А.Д. ОХРИДТУРИСТ*319
36. **М-р Ranka Krivokarić**
*PROBLEMI OBUHVATANJA I ANALIZE TURISTIČKE
POTROŠNJE U CRNOJ GORI*327
37. **Мимоза Китаноска**
*УНАПРЕДУВАЊЕ НА ТЕХНОЛОШКИТЕ
ПРОЦЕСИ ВО УГОСТИТЕЛСТВОТО*339
38. **М-р Ranka Krivokarić**
*STATISTIČKA ANALIZA TURISTIČKOG PROMETA CRNE
GORE ZA PERIOD 1991-2001 GODINE*349

*Помлад. Асс. Таџјана Димоска
Факултет за туризам и угостителство-Охрид*

РЕТРОСПЕКТИВА И СОСТОЈБА НА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ВОВЕД

Изобилувајќи со мноштво на атрактивни, комуникативни и рецептивни фактори, Република Македонија претставува солидна база за развој на туризмот - како на домашниот, така и на странскиот. Од тој аспект посебно место заземаат атрактивните фактори - како природните, така и општествените кои подрачјето на Република Македонија го прават незаменлив комплекс и ризница на раритети не само во европски размери, туку и пошироко.

Богатството на планини кои меѓу себе се разликуваат по времето на настанување, геолошкиот состав, големината, правецот на протегање и сл. претставува комплексен мотив за излетничко - рекреативен, зимско - спортски, алпинистички, ловен и здравствен туризам.

Охридското, Преспанското и Дојранското Езеро се база за развој на езерскиот - капалишен туризам, најзначајниот вид на туризам во Република Македонија. Во тој контекст приматот го има Охридското Езеро кое како најдлабоко езеро на Балканскиот Полуостров и едно од најстарите езера во светот, со својот ендемичен растителен и животински свет претставува цел и на научни интереси.

Република Македонија исто така има услови за развој и на здравствениот и рекреативен бањски туризам. На нејзината територија се регистрирани 9 бањи со 38 термални извори. Овој вид на туризам бил практикуван уште во времето на Старото Римско Царство за што сведочат бројните археолошки пронајдоци од тој период.

Богатото културно - историско наследство е уште една алка која ја збогатува туристичката понуда на овој простор. Мноштвото на културно - уметнички манифестации само ја докомплетира комплексната туристичка понуда на Република Македонија.

Од сето ова може да се заклучи дека Македонија како земја со мошне богата и комплетна туристичка понуда подеднакво ги привлекува како домашните, така и странските туристи притоа нудејќи можност за целосно задоволување на нивните туристички потреби.

Развојот на туризмот во Република Македонија најглобално може да се анализира преку два развојни периоди и тоа:

1. период пред осамостојувањето на Република Македонија
2. период после осамостојувањето на Република Македонија.

1. РЕТРОСПЕКТИВА НА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ДО 1991 ГОДИНА

Обемот, динамиката и темпото на раст на реализираниот туристички промет во Република Македонија во периодот од 1957 до 1991 година можат да се проследат од Табела бр.1 и Табела бр.2.

Од табелите може да се заклучи дека вкупниот број на туристи во Република Македонија во 1991 година е зголемен за 177,57 % во однос на 1957 година, а вкупниот број на остварени ноќевања во 1991 година во однос на базната 1957 година е зголемен за 298,95 %. Во тој контекст мора да се каже дека бројот на домашни туристи во 1991 година се зголемил за 167,78 %, а бројот на странските туристи за 192,68 % во однос на 1957 година. Но кога станува збор за бројот на реализираните ноќевања тогаш состојбата е обратна. Имено бројот на ноќевањата на домашните туристи во 1991 година се зголемил за 382,06 % и е далеку поголем од бројот на остварените ноќевања на странските туристи кој се зголемил само за 142,18 % во однос на базната година.

Имајќи ги предвид претходно извршените анализи може да се заклучи дека просечната стапка на раст на вкупниот број туристи изнесува 3 %, додека просечната стапка на раст на вкупниот број остварени ноќевања изнесува 4,15 %.

Кај домашните и странските туристи постојат значајни разлики и во однос на овие индикатори. Така просечната стапка на пораст на бројот на ноќевањата на домашните туристи во периодот од 1957 до 1991 година е 4,73 % и е значително поголема во однос на просечната стапка на пораст на остварените ноќевања на странските туристи која изнесува 2,64 %. Разликата пак помеѓу стапките на пораст на бројот на домашните и странските туристи е незначителна. Таа кај домашните туристи изнесува 2,94 %, а кај странските туристи 3,2 %.

Во поодделни години од анализираниот период (од 1957 до 1991 година) регистрирано е намалување на вкупниот број на туристи на територијата на Република Македонија. Така на пример во 1974 година вкупниот број на туристи е намален за 1,97 % во однос на претходната година, во 1983 година тој број е намален за 2,08 % во однос на 1982 година, а во 1988 година бројот на туристите е намален за 6,08 % во однос на 1987 година. Но може да се каже дека тие намалувања се незначителни во однос на 1963 година кога вкупниот број на туристи се намалил за 25,48 % во однос

на претходната година, а најголемо намалување во целиот анализиран период е регистрирано во 1991 година и тоа за 27,12 % во однос на 1990 година.

Адекватно на ова вакви тенденции се забележани и кога се анализираат ноќевањата на туристите. Во 1963 година тие се намалени за 35,55 % во однос на 1962 година (кај ноќевањата на домашните туристи намалување за 37,7 %, а кај ноќевањата на странските туристи за 31,36 %), а во 1991 година за 11,58 % во однос на претходната година (кај ноќевањата на странските туристи драстично намалување за 50,76 %).

Секако за овие негативни тенденции постојат големи причини. Најпрво земјотресот во Скопје во 1963 година кој се случил непосредно пред почетокот на туристичката сезона одразувајќи се негативно на туристичкиот промет. Во периодот 1990/1991 година поради политичката криза во СФРЈ и нејзиното распаѓање на помали суверени држави доаѓа до значително намалување на бројот на туристи во Република Македонија бидејќи таа се карактеризираше како дел од нестабилното балканско подрачје.

Кога се анализира туристичкиот промет во Република Македонија мора да се напомене дека во периодот до 1963 година во вкупниот туристички промет далеку е позастапен бројот на домашните туристи, а од 1963 до 1991 година поголема застапеност бележат странските туристи. Така на пример во 1957 година домашните туристи учествувале со 60,7 % во вкупниот број на туристи, а учеството на странските туристи изнесувало 39,29 %. Најголемо учество од 58,24 % во вкупниот број на туристи во Република Македонија, странските туристи бележат во 1987 година. Тогаш Република Македонија ја посетиле 689 016 странски туристи. Ваквите разлики се должат на различните политики на државата во областа на туризмот во одделни периоди. Имено до средината на 70 - те години државата преземала мерки за стимулирање на развојот на домашниот туризам. Значи до овој период значајно внимание се посветувало на неекономските функции на туризмот при што во втор план биле ставени економските ефекти на туристичката потрошувачка. Таа политика се изменува од средината на 70 - те години што резултира со зголемено учество на бројот на странските туристи во вкупниот број на туристи во Република Македонија.

Табела бр. 1

Обем, динамика и темпо на раст на бројот на туристите во Република Македонија во периодот 1957 - 1991 година

Година	Број на туристи вкупно	Динамика на движење	Темпо на раст	Домашни туристи	Странски туристи
1957	255 893	100	/	155 333	100 560
1958	255 380	99.80	99.80	149 054	106 326
1959	287 488	112.35	112.57	158 874	128 614
1960	303 122	118.46	105.44	164 543	138 579
1961	327 024	127.80	107.89	182 336	144 688
1962	340 585	133.10	104.15	188 474	152 111
1963	253 792	99.18	74.52	131 828	121 964
1964	295 938	115.65	116.61	136 472	159 466
1965	330 392	129.11	111.64	133 438	196 954
1966	378 572	147.94	114.58	147 719	220 853
1967	380 758	148.80	100.58	146 654	234 104
1968	389 583	152.244	102.32	165 027	224 556
1969	432 952	169.19	111.13	190 738	242 214
1970	465 450	181.90	107.51	194 688	270 762
1971	507 385	198.28	109.01	198 827	308 558
1972	549 652	214.80	108.33	217 852	331 800
1973	612 141	239.22	111.37	227 356	384 785
1974	600 112	234.52	98.03	238 126	361 986
1975	685 314	265.81	114.20	254 306	431 008
1976	715 629	279.66	104.42	263,095	452,534
1977	820 746	320.74	114.69	309 023	511 723
1978	869 571	339.82	105.95	332 790	536 781
1979	885 010	345.85	101.78	352 728	532 282
1980	970 387	379.22	109.65	392 060	578 327
1981	973 518	380.44	100.32	407 093	566 425
1982	1 006 104	393.17	103.35	439 635	566 469
1983	985 224	385.01	97.92	465 868	519 356
1984	1 059 246	413.94	107.51	475 039	584 207
1985	1 141 599	446.12	107.77	482 955	658 644
1986	1 180 806	461.45	103.43	508 903	671 903
1987	1 183 160	462.37	100.20	494 144	689 016
1988	1 111 187	434.24	93.92	466 090	645 097
1989	1 032 072	403.32	92.88	441 842	590 230
1990	974 537	380.84	94.43	412 126	562 411
1991	710 278	277.57	72.88	415 955	294 323

Извор: Статистички годишник на Република Македонија 1999

Сопствени пресметувања

Табела бр.2

Обем, динамика и темпо на раст на бројот на туристичките ноќевања во Република Македонија во периодот 1957 - 1991 година

Година	Остварени ноќевања вкупно	Динамика на движење	Темпо на раст	Домашни	Странски
1957	686 912	100	/	448 931	237 981
1958	729 394	106.18	106.18	491 229	238 165
1959	770 188	112.12	105.59	476 057	294 131
1960	868 627	126.45	112.78	541 334	327 293
1961	1 005 891	146.44	115.80	646 449	359 442
1962	1 183 384	172.28	117.65	782 503	400 881
1963	762 743	111.04	64.45	487 572	275 171
1964	929 600	135.33	121.88	553 342	376 258
1965	967 677	140.87	104.10	519 960	447 717
1966	1 141 467	166.17	117.96	650 606	490 861
1967	1 040 420	151.46	91.17	524 056	516 364
1968	1 089 205	158.57	104.69	624 729	464 476
1969	1 342 048	195.37	123.21	800 301	541 747
1970	1 281 891	186.62	95.52	716 065	565 826
1971	1 426 398	207.65	111.27	813 548	612 850
1972	1 579 065	229.88	110.70	892 089	686 976
1973	1 663 438	242.16	105.34	890 111	773 327
1974	1 828 910	266.25	109.95	1 028 324	800 586
1975	2 033 038	295.97	111.16	1 105 471	927 567
1976	2 006 973	292.17	98.72	1 114 481	892 492
1977	2 307 136	335.87	114.96	1 290 184	1 016 952
1978	2 519 690	366.81	109.21	1 413 953	1 105 737
1979	2 912 045	423.93	115.57	1 701 388	1 210 657
1980	3 081 372	448.58	105.81	1 879 367	1 202 005
1981	3 122 190	454.53	101.32	2 007 835	1 114 355
1982	3 305 140	481.16	105.86	2 238 488	1 066 652
1983	3 334 031	485.37	100.87	2 335 794	998 237
1984	3 300 412	480.47	98.99	2 222 446	1 077 966
1985	3 707 354	539.71	112.33	2 258 635	1 448 719
1986	3 907 111	568.79	105.39	2 445 841	1 461 270
1987	3 978 028	579.12	101.82	2 426 108	1 551 920
1988	3 734 832	543.71	93.89	2 318 140	1 416 692
1989	3 522 747	512.84	94.32	2 174 652	1 348 095
1990	3 099 508	451.22	87.99	1 928 992	1 170 516
1991	2 740 484	398.96	88.42	2 164 146	576 338

Извор: Статистички годишник на Република Македонија 1999
Сопствени пресметувања

2.РЕТРОСПЕКТИВА И СОСТОЈБА НА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ОД 1991 ДО 2001 ГОДИНА

Кога се анализира туризмот во Република Македонија во периодот од 1991 до 2001 година мора да се каже дека постои значителна тенденција на намалување како на бројот на туристите, така и на бројот на ноќевањата. Од 1991 година кога вкупниот број на туристи изнесува 710 278, перманентно се забележува тенденција на намалување сè до 1997 година кога е регистриран најмал број на туристи во периодот од 1991 до 2001 година кој изнесува 451 871. Притоа динамиката на движење на бројот на туристите во оваа година изнесува 63,62 % што во однос на базната 1991 година претставува намалување за 36,38 %. Во наредната 1998 година забележано е зголемување на бројот на туристите во однос на 1997 година за 27,27 %, а во 2000 година зголемување за 15,08 % во однос на 1999 година. Иста е состојбата и кога се анализира бројот на домашни и странски туристи. Нивните вредности се најмали во 1997 година при што бројот на домашните туристи е намален за 20,54 % во однос на 1991 година, а бројот на странските туристи дури за 58,77 %. Во целиот анализиран период (1991 - 2000 година) е регистрирана негативна стапка на пораст на бројот на туристите. Имено вкупниот број на туристи во овој период просечно годишно се намалува за 1,28 %, при што кај домашните туристи тоа намалување изнесува 0,2 %, а кај странските 2,99 % просечно годишно. (Табела бр.3)

Од Табела бр.4 може да се види дека во анализираниот период значително се намалува и бројот на ноќевањата, како на домашните, така и на странските туристи во Република Македонија. Најмал е нивниот број повторно во 1997 година. Во однос на базната година вкупниот број на туристички ноќевања во 1997 година бележи намалување за 42,08 %. Притоа ноќевањата на домашните туристи се намалени за 38,93 %, а ноќевањата на странските туристи за 53,93 % во однос на 1991 година. Просечната годишна стапка на пораст во периодот 1991 - 2000 година повторно е негативна, што значи дека вкупниот број на туристички ноќевања се намалува просечно годишно за 1,31 %, при што тоа намалување кај ноќевањата на домашните туристи изнесува 1,20 % просечно годишно, а кај ноќевањата на странските туристи 1,70 %. За ваквите негативни тенденции во анализираниот период постојат сериозни причини. Тука пред сè треба да се наведат воените судири во непосредното опкружување на Република Македонија, така што таа важеше за нестабилно подрачје. Во тој контекст значајна улога имаа и санкциите кон СР Југославија, како и блокадата на границата спрема Македонија од страна на Грција што негативно се одрази врз странскиот туристички промет. Како круцијална причина за намалување на домашниот туристички промет може да се нагласи започнатиот процес на транзиција во Република Македонија што придонесе да се зголеми бројот на невработените и да се намали животниот стандард на населението до работ на егзистенција.

Двеилјади и првата година може да се смета за најслаба туристичка година во Република Македонија. Може да се каже дека во оваа година дојде до значително намалување на домашниот туристички промет, а странски туристи речиси воопшто немаше. Причина за тоа беа воените судири на територијата на Република Македонија кои негативно се одразија како врз домашниот, така и врз странскиот туризам.

Табела бр.3

Обем, динамика и темпо на раст на бројот на туристите во Република Македонија во периодот 1991 - 2000 година

Година	Број на туристи вкупно	Динамика на движење	Темпо на раст	Домашни туристи	Странски туристи
1991	710 278	100	/	415 955	294 323
1992	585 699	82.46	82.46	366 637	219 062
1993	647 728	91.19	110.59	439 537	208 191
1994	613 154	86.33	94.66	427 740	185 414
1995	503 837	70.94	82.17	356 830	147 007
1996	476 205	67.05	94.63	340 068	136 137
1997	451 871	63.62	94.89	330 534	121 337
1998	575 080	80.97	127.27	418 410	156 670
1999	549 630	77.38	95.57	368 842	180 788
2000	632 523	89.05	115.08	408 507	224 016

Извор: "Туризам во Република Македонија 1996 - 2000 година", статистички преглед 8.4.102

Сопствени пресметувања

Табела бр.4

Обем, динамика и темпо на раст на бројот на туристичките ноќевања во Република Македонија во периодот 1991 - 2000 година

Година	Остварени ноќевања вкупно	Динамика на движење	Темпо на раст	Домашни	Странски
1991	2 740 484	100	/	2 164 146	576 338
1992	2 139 631	78.08	78.08	1 757 255	382 376
1993	2 706 373	98.76	126.49	2 343 710	362 663
1994	2 476 998	90.39	91.53	2 141 468	335 530
1995	1 804 310	65.84	72.84	1 528 561	275 749
1996	1 696 930	61.92	94.05	1 419 665	277 265
1997	1 587 146	57.92	93.53	1 321 622	265 524
1998	2 426 461	88.54	152.88	2 066 923	359 538
1999	2 313 142	84.41	95.33	1 838 748	474 394
2000	2 434 639	88.84	105.25	1 940 772	493 867

Извор: "Туризам во Република Македонија 1996 - 2000 година", статистички преглед 8.4.102

Сопствени пресметувања

ЗАКЛУЧОК

Од претходно наведеното може да се заклучи дека Македонија е земја која располага со комплетна и комплексна туристичка понуда претставувајќи база за развој на сите видови туризам. На тој начин таа отсекогаш била атрактивна како за домашните, така и за странските туристи. Нејзиниот туристички развој најглобално може да се анализира низ два развојни периоди и тоа: период пред и после нејзиното осамостојување. Тие два периоди се разликуваат меѓу себе како по обемот, така и по динамиката и темпото на раст како на бројот на туристите, така и на реализираните туристички ноќевања. Притоа овие индикатори на туристичкиот развој се разликуваат и по тоа дали станува збор за домашниот или странскиот туризам. Мора да се каже дека туризмот во Р.М. од 1957 до 2001 година не оди по нагорна линија туку бележи помали или поголеми осцилации. Тие негативни тенденции се резултат на економските и политичките превирања како во потесното така и во поширокото опкружување на Р.М. како и на нејзината територија.

РЕЗИМЕ

Трудот "Ретроспектива и состојба на развој на туризмот во Република Македонија" од Татјана Димоска, асистент на Факултетот за туризам и угостителство - Охрид, го прикажува развојот на туризмот во Р.М. од 1957 до 2001 година. Притоа посебен осврт е даден на периодот од 1957 до 2001 година кога Македонија беше во состав на СФРЈ, а посебно се анализира периодот после нејзиното осамостојување (од 1991 до 2001 година). Развојот на туризмот во Р.М. е прикажан преку бројот на туристите (како домашните, така и странските) и бројот на туристичките ноќевања, а како индикатори на тој развој се обемот, динамиката, темпото на развој и просечната годишна стапка на пораст.

Клучни зборови: Туристи, туристички промет, динамика на движење, темпо на раст, просечна стапка на пораст.

SUMMARY

The theme "Retrospective and state in tourism development in Republic of Macedonia" from assistant Tatjana Dimoska – Faculty of tourism and hospitality – Ohrid, shows the tourism development in Republic of Macedonia from 1957 to 2001 year. Specific view is given on the period from 1957 to 1991 when the Republic of Macedonia was a part of SFRJ, then in the second part is analysed the period after the Macedonian independence (1991-2001).

Tourism development in Republic of Macedonia is presented through the touristic traffic and an indicator of that development are amount, dynamic, tempo of growing and average rate of growing.

Key words: Tourists, touristic traffic, dynamic of movement, tempo of growing and average rate of growing.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Голаб Чингоски, "Туризам Македоније", Туристичка штампа, Београд, 1979.
2. Статистички годишник на Република Македонија, 1999.
3. "Туризам во Република Македонија 1996 - 2000 година", статистички преглед 8.4.102, Државен завод за статистика, Скопје, јули 2001.